

I. Agresja rosyjska i problemy europejskiego bezpieczeństwa

I. Російська агресія і проблеми європейської безпеки

Ольга Брусиловська

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

КЕЙСИ КРИМУ ТА «НОВОРОСІЇ» У КОНТЕКСТІ НОВИХ ВИКЛИКІВ ЄВРОПЕЙСЬКІЙ БЕЗПЕЦІ

Olga Brusylovska. Crimea and “Novorossiya” Cases in the Context of New Challenges for European Security.

The aim of this paper is to reveal the evolution of basic principles of international law and main approaches of great powers to regulation of regional conflicts on the basis of analysis of Crimea and “Novorossiya” cases. The works of Nicu Popescu and Andrew Wilson about the special aspects of the Russian power were used as the theoretical foundation of this paper. After the Second World War international law was based on the principle of inviolable borders. And now this principle is being revised. This causes the raise of separatism in all multinational states. And this serves well for the Russian foreign politics. At that time it became a priority for the politicians in the Kremlin to regain geopolitical control of the areas adjacent to the Russian Federation and rebuild the spheres of influence which existed back in the Soviet times. Russian soft power is built on bedrock of historical and cultural affinity - the presence of Russian minorities in neighbourhood countries, the Russian language, post-Soviet nostalgia and the strength of the Russian Orthodox Church. The Russian and the Western soft power differ fundamentally. Russian soft power, civil society, expert networks or analytic schools by definition are not equivalent or similar institutions as those in the West. They serve different functions, namely propaganda. The vectors Russia’s soft power, including the Russian-speaking minority organisations, have organised the referendum in Crimea, and have been destabilising the eastern regions of Ukraine. The proponents of “Eurasianism” claim that there exists a separate civilization and historical community in the territory corresponding to the area of the former Russian Empire. They ascribe a cultural meaning to the Russian-speaking community (so-called Russian world). The concept of “nation” is expanded to include areas where the Russian language and culture are dominant. This ideology has become an instrument for managing the conflicts in the post-Soviet area (Abkhazia, South Ossetia, Crimea, and Novorossiya). On March 6, 2014, the Parliament of Crimea adopted a Resolution No.1702-6/14 that provided for a referendum on secession to be held on March 16, 2014. The referendum was characterized by a complete lack of transparency. Claims on legality of the annexation of Crimea have nothing to do with international law. However, it was reported in Russia that the decision to join Russia was supported by more than 97% of voters. In other words, in Crimea a unilateral secession took place. Even after annexation of Crimea the problem of Russian-speaking is still dangerous for the stability of Ukraine, because they are actively supported by Russian Federation. The notion of “Novorossiya” denotes the confederation of the self-proclaimed republics of Donetsk and Luhansk. Putin first called this part of Ukraine “Novorossiya on 17 March, 2014 after the annexation of Crimea. Russia is not interested to de jure separate Donbas from Ukraine, but interested to make the region economically more viable. In future Russia might return to the plans of carving out a more sizeable Novorossiya. Minsk agreements (February 12, 2015) foresee, among other things, the removal of military hardware from the separatist regions and the monitoring of the Russia-Ukraine border. Some commentators and even some Ukrainians suggested a radical solution: abandoning Donbas altogether. This would free Kyiv so it could focus on reforms and spare it a real economic and political burden. But independence for Donbas is probably unrealistic: many forces in Ukraine would be against it, and so would the West. And it is an option that Moscow neither expects nor wants. Russia wants leverage over Ukraine, not burdensome new obligations. Russian policy that Europe have followed up to now, based on the assumption of cooperation and the respect of commonly agreed rules, is done for the time being. Russia is no longer a partner for stability in the European neighbourhood. For example, the Budapest Memorandum collapsed after Russia annexed the Crimea. Despite that both European and American leaders called on Russia to stop – at

first by terminating support to the “men in green”, later by ceasing conflict escalation and supply of weapons, and not carrying out unilateral humanitarian operations – withdrawal from all these “red lines” was made, because the West avoided getting into a direct confrontation with Russia. The situation after the 2008 conflict in Georgia allows Russia to assume that after the end of the conflict in Ukraine, relations with the West will eventually revert to the “business as usual” situation. Russia hopes to repeat this scenario again. It is important to emphasize that the “business as usual” concept includes not only normalization of economic relations, lifting of sanctions, and renewal of the political dialogue, but also recognition of Russia as a veto holder in the security architecture of Europe. The practical manifestation of such recognition could be that the expansion of the transatlantic institutions further to the post–Soviet space would not be possible without Russia’s approval. The Ukraine crisis has altered Europe’s security structure. Europe is now far less secure, and its security architecture altogether is less stable, less predictable. At the same time, Europe has a better chance to exist peacefully if it succeeds in binding Russia into a cooperative order.

Key words: Europe, Ukraine, Russia, Crimea, “Novorossiya”, international law.

В умовах постбіполярної системи перетворення «заморожених» конфліктів на «гарячі» є однією з головних проблем. Прикладом є конфлікт у Косово, що знаменував початок перегляду кордонів у постбіполярній Європі. Однак, слід наголосити, що визнання незалежності Косова суперечить традиціям самої Західної Європи. У таких випадках, як корсиканський або баскський, ніхто ніколи не думав про визнання їх права на відділення. Отже, можна порівняти підтримку незалежності Косова з «ящиком Пандори»: повоєнне міжнародне право базувалося на принципі непорушності кордонів; тепер цей принцип активно почав переглядатися. Це спрацювало на користь сепаратистам в усіх багатонаціональних державах з Україною включно.

Сучасні політичні науки не встигають відреагувати на нові виклики глобальній та регіональній безпеці, у тому числі пов’язані з анексією Криму та неоголошеною війною на Донбасі. Тому основними джерелами для дослідження стають радше офіційні комюніке та журналістські виступи, які потребують осмислення на науковому рівні. Метою дослідження є показ розвитку основних принципів міжнародного права й головних підходів великих держав до врегулювання регіональних конфліктів на прикладі кейсів Криму та «Новоросії».

Теоретичною базою дослідження стала праця Ніку Попеску та Ендрю Уілсона щодо специфічних аспектів російської сили. Зокрема, автори зазначили, що російська м’яка сила побудована на основі історичної та культурної близькості, присутності російських меншин у країнах близького зарубіжжя, російської мови, а також на пострадянській ностальгії та силі російської православної церкви. Поворотним моментом стала Помаранчева революція 2004 р., коли груба тактика Росії з підтримки Віктора Януковича мала неприємні наслідки, а згодом й тактичне переосмислення. Гліб Павловський назвав Помаранчеву революцію «дуже корисною катастрофою для Росії», яка дозволила Росії багато чому навчитися [1, с. 29].

Російські війська часто входять в регіони, охоплені сепаратистськими конфліктами, як «сили з підтримання миру». Росія стверджує, що вона має гарантувати безпеку російських громадян, етнічних руських й навіть просто російськомовних з «близького зарубіжжя». Але війна в Грузії показала, що Росія свідомо роздавала паспорти іноземним підданам, щоб створити меншини, які потім потребували б захисту. Оцінки по Криму склали від 2 до 100 тисяч [1, с. 42]. Росія розвинула всебічну політику використання поставок енергії, щоб отримувати політичні вигоди. До 2009 р. Росія управляла поставками газу в Україну через корумповане спільне підприємство «Росукренерго». За одним українським інсайдером, «реальна політика в Україні – це газова політика. Якщо ви управляєте газом, ви управляєте головними політичними групами в Україні» [1, с.32].

Отже, за Н. Попеску та Е. Уілсоном, російська та західна м'які сили суттєво відрізняються. Російська м'яка сила, громадянське суспільство, експертні мережі чи аналітичні школи за визначенням не еквівалентні подібним поняттям на Заході: вони мають різні функції. Вектори м'якої сили Росії, включно з російськомовними організаціями, організували референдум у Криму, дестабілізували східні регіони України суто пропагандистськими засобами.

Офіційна Москва розглядає незалежність України як щось неправильне та тимчасове. Олександр Сушко ще в серпні 2008 р. написав про можливий сценарій російської стратегії: «Якщо Захід пробачить Росії грузинську війну, тоді вторгнення «танків з підтримання миру» на територію України стане просто питанням часу. Коли Росія почала масове вторгнення армії на грузинську територію, конфлікт обернувся на геополітичну війну, націлену на відміну існуючого світового порядку. У кінці кінців реваншистська стратегія спричинила б крах російської державності, однак до цього Росія може всі ще розпалювати множини місцевих конфліктів. Росіяни свідомо готуються до війни з Україною. У Росії завжди відсутність війни викликає коливання, нестійкість та падіння рівня національної гордості. Періоди національного ентузіазму ж були майже повністю пов'язані з війнами. Путін почав з Чечні, Медведєв з Грузії. Гасло «Там наші громадяни!» допомагає створити відчуття квазі-законності, яка є достатньою для російських громадян. Росіяни скажуть у кращому випадку: «Американці роблять так само». У випадку військових дій проти України пересічні росіяни підтримають своє армійське та політичне керівництво. Їм будуть говорити, що це не війна проти братського народу, а війна проти її «злочинського уряду» [2].

У липні 2009 р. у Держдумі Росії заступник голови С. Багдасаров сказав з приводу 300-річчя Полтавської битви: «Наступні президентські вибори на Україні будуть не тільки черговими виборами президента, вони будуть нашою Полтавою-2» [3]. У цей час 80% росіян підтримували політику Путіна щодо України. Путін зумів посадити в президентське крісло російську маріонетку Януковича. На той час приблизно 70% економічного потенціалу України управлялися російським капіталом. У Верховній Раді та в уряді регіонали та комуністи створили сильне проросійське лоббі. Російські спецслужби встановили контроль над основами влади в Україні – над армією, поліцією, службою безпеки. Радіо та телебачення демонстрували в більшості російські витвори, що насаджували російський менталітет та підривали українську ідентичність. 17 грудня 2013 р. Путін здавалось виграв заключну битву за Україну: Янукович підписав домовленості, за якими він відмовився від європейської інтеграції в обмін на скорочення цін на російський газ.

Але за цим був Євромайдан. До того як Янукович залишив Київ, Москва заявила, що не буде втручатися у внутрішній конфлікт в Україні, й звинувачувала американців та європейські країни у солідарності з Євромайданом. Москва розраховувала, що Янукович здатен силоміць відновити контроль над країною. Але цього не сталося, й Кремль перейшов до заздалегідь спланованих політичних й економічних заходів. Але мало хто пророкував, що, як тільки новий уряд в Україні буде сформований, Кремль вдасться до скандального й неспровокованого збройного втручання [4]. Чому Москва вирішила це зробити? По-перше, Путін не міг прийняти втрату України. По-друге, якщо б на той момент нічого не вдалося змінити в рамках системи міжнародних відносин, то Москва почала б поступово втрачати свій статус не тільки в Україні, а й у світі, й уся подальша політика втратила б сенс.

Отже, західне розуміння російського політичного режиму на момент початку кризи в Україні було абсолютно неправильним. Цей режим не тільки для росіян, а й для всього пострадянського простору є небезпечним. Потрясінням для всіх стала швидкість,

з якою можна змінити політичну й геополітичну ситуацію в Європі. Стабільність й міжнародне право тепер – тільки фікція. Сила, як і століття тому, вирішує все [5].

З лютого 2014 р. Кремль почав послідовно дестабілізувати ситуацію в Україні. Потужний механізм пропаганди Кремля працював на повну. Насамперед було оголошено, що в Україні мало місце збройне захоплення влади, хоча обрана в жовтні 2012 р. Верховна Рада залишалася в повному складі. Росія не визнала уряду Яценюка. Агенти ФСБ організовували сепаратистські рухи в Закарпатті, Криму та на південному сході України. Крим був захоплений легко, майже без пострілів. Заколот на Донбасі був підготовлений російськими спецслужбами задалегідь й став можливим через пряму військову агресію Росії.

Щодо походження російсько-українського конфлікту, Путін пояснив, що він був викликаний поспішністю, з якою Європейський Союз прагнув асоціації з Україною. «Це було неприпустимо для Росії, тому що зазіхало на її інтереси у сусідній державі». Ніколай Патрушев, секретар Ради Безпеки Російської Федерації, інтерпретував події в Україні як «подальші кроки в плані руйнації Росії» [6, с. 4]. У цьому контексті анексія Криму й конфлікт навколо «Новоросії» – тільки окремі частини інформаційної війни Росії із Заходом. Це насамперед війна інтерпретацій. Власна інтерпретація розповсюджується всіма можливими способами, у той час як чужа інтерпретація усувається як тільки можливо. Мета полягає в тому, щоб нейтралізувати ворога, підтримати союзників і виграти спірні питання [6, с. 6]. Ця війна не почалася з Євромайдану у грудні 2013 р. Вона почалася, коли Росія стала на шлях авторитаризму при Путіні. Російські доктринери стверджують, що Росія, яка бореться з ліберальною глобалізацією, насамперед протистоїть анархізму – «глобальному Майдану», запереченню всіх ієрархічних правил), й захищає суверенітет нації, її право обирати власні цінності [6, с. 10].

Пріоритетом для політичних діячів у Кремлі стало відновлення геополітичного контролю над регіонами, суміжними з Російською Федерацією, й над сферами впливу, що існували у радянські часи. Російські лідери пробувала втримати сусідів Росії – країни Балтії, Грузію і Україну, а ще раніше Польщу, Чеську Республіку й Словаччину) від інтеграції в західну сферу впливу. Кремль був переконаний, що вся Центральна й Східна Європа має залишитися російською сферою впливу, і дії Заходу, що кинули виклик цьому стану, були еквівалентні запереченню позиції Росії як світового лідера [6, с. 5].

Прихильники євразійства стверджують, що існує окрема цивілізація й історичне співтовариство на території колишньої Російської імперії. Вони приписують культурне значення російськомовному співтовариству – так званому «руському миру»). Поняття «нації» поширюється на всі сфери, де російська мова й культура є домінуючими. Ця ідеологія стала інструментом для управління конфліктами в пострадянській зоні – Абхазія, Південна Осетія, Крим, «Новоросія»).

6 березня 2014 р. парламент Криму прийняв рішення 1702-6/14, яке передбачало проведення референдуму 16 березня. Будучи влаштованим з 10-денним повідомленням, референдум характеризувався непрозорістю щодо складу списків виборців і виборчих комісій, відсутністю міжнародних спостерігачів. Крім того, ініціатива не пропонувала можливість такого вибору як статус-кво, залишаючи тільки дві можливості: 1) приєднатися до Російської Федерації як федеральний суб'єкт; 2) повернутися до Конституції Криму 1992 р. й бути «невід'ємною частиною України». Однак, за Конституцією 1992 р. Крим мав повні верховні повноваження щодо встановлення відносин з іншими державами, що означало: незалежно від вибору кримчан, референдум фактично означав розрив зв'язків з Україною [7].

Насамперед референдум був організований самопроголошеним й самозваним «головою Криму» Сергієм Аксьоновим – на прізвисько Гоблін) – індивідуумом з яким злочинним минулим. Референдум, по-перше, був проведений тільки на Кримському півострові, що недвозначно суперечило Конституції України, оскільки питання щодо зміни кордонів країни можуть бути вирішені виключно на національному референдумі. По-друге, місцеві мешканці Криму, кримські татари, бойкотували референдум. Крім того, референдум був проведений під загрозою зброї так званих «зелених чоловічків», фактично російських бійців, які пізніше одержали медалі честі від Путіна за «повернення Криму». До того ж, результати референдуму були сфальсифіковані. За офіційною інформацією, 123% севастопольських громадян голосували за воз'єднання з Росією [7]. Фактично, анексія Криму ніколи не визнавалася міжнародним співтовариством, навпаки, вона була оголошена правопорушенням Генеральною Асамблеєю ООН, яка підтримала територіальну цілісність України. Результати референдуму були визнані тільки декількома країнами, які мають близькі зв'язки з Росією.

Враховуючи все вищезгадане, заяви про законність анексії Криму суперечать міжнародному праву. Однак це рішення Кремля підтримало більше 97% виборців. Сьогодні формування незалежної України в межах її кордонів називають у Росії «штучним». Путін не розуміє чому південно-східні області були включені в Радянську Україну, хоча задаймо питання, чому вони мали б бути приєднані до Росії, якщо вони на 80% населені етнічними українцями? [3].

Прокремлівські політичні ідеологи ділять населення України на російськомовних і україномовних, хоча в реальності немає такого поділу. Більшість населення України, навіть на Заході, є білінгвами. Однак, ми повинні визнати існування етнічних росіян, особливо серед старших людей, які не знають не тільки української мови, але й заперечують усе українське.

Навіть після анексії Криму проблема російськомовних залишається небезпечною для стабільності України, тому що вона активно використовується Російською Федерацією. Російські агенти й сепаратисти Південного Сходу одержали довгоочікуваний сигнал виступити проти Києва. На початку «народного повстання» на Донбасі сепаратисти досягли політичного успіху. Міліція й Служба безпеки України в Донецькій і Луганській областях майже повністю перейшли на сторону сепаратистів. Завдяки підтримці комуністів і регіоналів були оголошені «Донецька Народна Республіка» і «Луганська Народна Республіка», а 11 травня 2014 р. був проведений «референдум» щодо їх незалежності. Лідери сепаратистів дійшли згоди, щоб об'єднати ці «республіки» у федеральну державу «Новоросія».

Поняття «Новоросія» сьогодні означає конфедерацію самопроголошених республік Донецька й Луганська. Путін уперше назвав цю частину України «Новоросія» 17 березня 2014 р., після анексії Криму, а 11 вересня він відвідав церкву в Москві, щоб «запалити свічки за загиблих у боротьбі за Новоросію».

У Російській імперії термін «Новоросія» використовувався щодо території, сформованої за часів Катерини II. Це поняття включало наступні частини сучасної України: Донецьку, Дніпропетровську, Запорізьку, Миколаївську, Херсонську й Одеську області. Сьогодні «Новоросія» з її агентствами новин, розвідувальними службами, парламентом та ін., є прикладом псевдо-реальності, створеної Росією, оскільки це поняття корелюється з імперською спадщиною РФ, так само, як поняття «руського миру» асоціюється з таким історичним поняттям як «Pax Romana». Всі вони служать для створення нових міфів [6, с. 11]. Кримське телебачення недавно приєдналося до

цієї тенденції; його мета полягає в тому, щоб показати події з точки зору історії Росії й Криму та глобальної конкуренції між руським миром і Заходом [6, с. 12].

Сьогодні вважати, що кожний, хто говорить російською мовою, є проросійськи налаштованим, є великою помилкою. Було легко зустріти російськомовних українських патріотів на Євромайдані. Крім того, за результатами огляду IRI в 2014 р. не менше 79% російськомовних резидентів України виступали проти рішення Російської Федерації послати армію, щоб захистити російськомовних. Фактично, більшість людей на півдні й сході була проти силового розвитку подій [8]. Саме тому невдовзі виникли невдачі в розробленому сценарії «народного повстання» на Південному Сході, що стало неприємною несподіванкою для Путіна. Не допомогла навіть навала через дірявий російсько-український кордон сотень російських офіцерів і десятків тисяч добровольців, а також зброї, боєприпасів й фінансів.

Російські громадяни в значній мірі підтримують анексію Криму, населення також вірить урядовій інтерпретації подій на Східній Україні. Але підтримка відкритої війни на сході знизилася від 70% у квітні 2014 р. до 30% на початку 2015 р. Пік смертності в серпні-вересні стривожив Кремль: незважаючи на цензуру ЗМІ, публіка довідалася про труни, що прибувають у Росію з України, секретні поховання солдат, убитих у війні на Сході України. Комбінація військових жертв і економічного спаду викликала проблеми для режиму. Санкції вражають Росію, і Москва розуміє, що посилення тиску на Україну може скінчитися подальшими санкціями. Крім того, будь-який омріяний «міст» до Криму може бути створений лише шляхом відкритої війни. Ультранационалісти критикують Кремль за те, що відразу не було захоплено більше території. Кремль далекий від того, щоб бути заручником їхніх поглядів, але поразка російської політики на Донбасі заподіяла б серйозних збитків репутації Путіна. Москва прагне перешкодити Україні рухатися на Захід, але не певна щодо кращого способу домогтися цього. Існують суперечливі варіанти: зробити Україну «державою, що провалилася», чи продовжувати спроби домовитись із президентом Порошенком [9, с. 2]. Мінські угоди –12 лютого 2015 р.) були частково ініціативою Москви, і Москва намагається таким чином подати свій фактичний відступ як перемогу.

Деякі коментатори й навіть деякі українські політики пропонують радикальне рішення: відмовитися від Донбасу в цілому. Це звільнило б Київ, допомогло б зосередитися на реформах і заощадити кошти. А головне – це опція, якої Москва не очікує й не прагне. Росія прагне мати важелі щодо України, а не обтяжувати себе новими зобов'язаннями на Донбасі [9, с. 4]. Ціль Росії полягає в тому, щоб зберегти гарячу точку на території України, щоб мати криміналізовану область, яка підриватиме державний розвиток країни. Саме тому Росія не прийме Донбас. Для Москви Донбас є тим самим, що й Південна Осетія або Придністров'я. Та й в Україні багато сил були б проти цього, і Захід також.

Для досягнення своїх цілей Москві досить лише підтримувати сепаратистів у «Новоросії» різними способами: збройними силами, економічним, політичним, інформаційним шляхом. Це – війна на виснаження. Терористичні дії будуть вестися поки необхідно, щоб сприяти обуренню українського населення й довести його до межі, коли з'єднання з Росією видалося б неймовірним щастям. Українська влада повинна зрозуміти, що через її прозахідну політику, економіка може бути повністю зруйнована. Інакше кажучи, якщо Україна буде перетворена на новий Ірак, вона «дозріє» до того, щоб стати частиною Росії. І для виконання такої програми Росія має ресурси: зброю, боєприпаси, гроші й бійців, для яких військова кампанія на Південно-Східній Україні є джерелом доходів та можливістю придбати бойовий досвід.

Едвард Уокер, професор Університету Берклі, тверезо оцінив можливості Києва: «На даний момент я не бачу ніякого шляху для України відновити контроль над Донбасом. У недалекому майбутньому життя на Донбасі буде жахливе й набагато гірше, ніж в інших невизнаних державах. Що стосується мене, я гадки не маю, як люди будуть там жити. Насамперед, Донбас набагато більший ніж будь-яка інша невизнана територія. По-друге, він має дуже довгий кордон з Росією. Це дає деякі економічні вигоди для Донбасу, але цей кордон буде важко захистити. Третій чинник – рівень мілітаризації суспільства й факт, що військові сили поділені на ворожі угруповання. Четвертий чинник представлений фактом, що є численні важкі об'єкти промисловості на Донбасі, багато з яких уже зруйновані. Навіть якщо ми дотримуємося оптимістичного сценарію – війна зупинилася і регіон одержав вагомні інвестиції – все-таки буде дуже дорого його відновити. Малоімовірно, що Росія погодилася б інвестувати істотні фонди у відновлення регіону, тому що це не є її метою. П'ятий серйозний чинник, який продовжить підривати ситуацію, – це політична метушня, яка, ймовірно, домінуватиме на Донбасі у найближчому майбутньому; я не бачу ніякої можливості існування політичної влади, яка б об'єднала людей. Наприклад, незважаючи на будь-які спроби застосувати єдину назву «Новоросія» до цієї території, у дійсності є великі проблеми між ДНР та ЛНР, і немає ніяких ознак, що вони можуть об'єднатися. У цей час є багато збройних загонів на Донбасі, які фактично не люблять Кремль. Якщо одного разу кремлівські керівники ухвалять компроміс із Україною й скажуть, наприклад, «Ви можете забрати Донецьк і Луганськ», то безліч збройних сепаратистських груп не погодяться з цим» [10].

За російською логікою Україна й інші країни Східного партнерства повинні прийняти свій статус буферних зон. У той же час Росія прагне здобути неофіційне вето щодо подальшого розширення ЄС і НАТО на Схід. Нейтральний статус України насамперед мав би означати здатність Росії набагато більше впливати на майбутнє України, ніж ЄС. Статус буферної держави звичайно був би фактором, що посилив би безвихідне становище України в поточній ситуації. Краша річ, яку український уряд може зробити на сьогодні, це припинити будь-які збройні зіткнення й не давати Москві приводів для ескалації насильства. У той же час Мінський протокол неможливо виконати, тому що ані сепаратисти, ані Кремль від цього не виграють.

Таким чином, існуючий конфлікт відкриває нову сторінку в міжнародних відносинах. По перше, політичні діячі всього світу отримали з української кризи урок, згідно якого, якщо сусідня держава бере під сумнів ваші кордони, ви потребуєте ядерної зброї. І якщо ваша країна має бомбу, ви, пам'ятаючи Україну, ніколи не відмовитесь від володіння нею.

По-друге, Росія підірвала репутацію ОБСЄ таємним бойкотом Місії щодо України й відсутністю співробітництва щодо виконання Мінських угод. Москва також підірвала основну функцію ООН, використовуючи своє вето у Раді Безпеки, щоб захистити свої територіальні здобутки. Це зроблено, крім всього, за рахунок члена-засновника ООН – Українська Радянська Соціалістична Республіка мала своє власне місце в ООН у 1945-1991 рр.).

По-третє, Росія більше не є партнером для європейської спільноти. Європейські і американські лідери не раз зверталися до Росії, спочатку з вимогою не підтримувати «зелених чоловічків», пізніше припинити ескалацію конфлікту й поставку зброї. Росія насмілилась перейти усі ці «червоні лінії», тому що знала: Захід завжди уникає входити в пряму конфронтацію з РФ.

Реакція ЄС, ОБСЄ, НАТО та їх союзників щодо агресії Росії проти України коливалися між добрими намірами і безпорадністю. Боягузлива перша реакція Заходу була

непропорційною величиною підривної діяльності Росії – Будапештського меморандуму й загального міжнародного права). Було враження, що Захід просто реагує, у той час як Росія встановлює темпи змін. Обмежена реакція ЄС на першу територіальну втрату України – Крим), крім того, заохотила кремлівський авантюризм у Східній Україні. Символічний вимір першого раунду санкцій навесні 2014 р. заохотив Москву продовжити порушувати українську територіальну цілісність. Незначні покарання з боку Заходу сприяли тому, що Кремль почав цілеспрямовано погіршувати відносини з Україною, свідомо викликаючи у такий спосіб передбачувану «громадянську війну» на Донбасі. Порушуючи дух Будапештського меморандуму і принципи власної політики товариства, ЄС продовжив великомасштабну торгівлю з керованими Кремлем російськими енергетичними компаніями. Це надійно заповнювало російську урядову скарбницю нафтовими євро. Продовжуючи величезний імпорт енергії з усе більш агресивнішої Росії, ЄС порушив дух Угод про Асоціацію з Молдовою, Грузією і Україною.

Отже, Захід несе свою частку відповідальності за все, що дотепер відбувається в Україні, у тому числі за фактичний підриив основ міжнародного режиму нерозповсюдження ядерної зброї. Китай не менше, ніж Захід, винен у цьому, оскільки він категорично не підтримав Україну у 2014 р. Між тим Україна залишається єдиною в історії країною, що 20 років тому добровільно позбулася ядерної зброї. Багатьма аналітиками Китай розглядається як можлива заміна Заходу в якості головного партнера Росії; можливо, саме ці сподівання й підштовхнули китайське керівництво до жорстко проросійської позиції в українському питанні. Однак, на нашу думку, Китай зробив помилку, що погіршує його міжнародний імідж; крім того, ризики, пов'язані з суперечливими інтересами Китаю та Росії, переважають можливість їх близького союзу в майбутньому.

Деякі з наслідків анексії Криму й таємного втручання на Донбасі створюють тупики у всесвітній системі безпеки. Насамперед, вони викликають внутрішні проблеми в самій Росії, найбільшій у світі країні, постійному членові Ради Безпеки ООН, другій ядерній державі. Головний партнер Росії по торгівлі, іноземний інвестор, і колись стратегічний союзник – ЄС – став її головним політичним критиком і геополітичним конкурентом у Східній Європі. Перед українською кризою приблизно 75% прямих іноземних інвестицій у Росію і майже 50% російської зовнішньої торгівлі були пов'язані з країнами ЄС. У 2014 р. Росія була виключена з G8 і втратила право голосу у ПАРЄ. Переговори про російське членство в ОЕСР й нову угоду з ЄС припинені. Стратегічне партнерство з ЄС існує тільки на папері. Рада Росія-НАТО мертва, і може вже не відродитися.

Росія не тільки порушила численні двосторонні угоди, особливо з Україною. Вона також знецінила важливі багатосторонні мережі й організації, у межах яких співробітничала протягом багатьох років, якщо не десятиліть. У той час як більшість цих міжнародних зв'язків формально усе ще існує, мало ймовірно, що вони знову стануть повністю функціональними в найближчий час. Наприклад, анексією Криму Росія зруйнувала Будапештський меморандум. Проблема Криму може зберегтися як перепона для співробітництва РФ та Заходу протягом багатьох десятиліть.

Катастрофа Боїнга й очевидна російська відповідальність за заподіяне уперше протягом української кризи змінили ставлення до подій на Сході серед пересічних європейців. Цей психологічний фактор, а не численні українські жертви під час війни на Донбасі, до липня 2014 р. змінили настрої в ЄС, який став більш рішучим та послідовним у стосунках з РФ. Саме тому українська криза за суттю й наслідками є дуже відмінною від, наприклад, агресії РФ проти Грузії в 2008 р. Кадрі Лік і Ендрю Вілсон писали з цього приводу: «Тоді Росія намалювала «червону лінію», яку ЄС або

США з їх проектами інтеграції не мали перетинати, а тепер Росія рішуче перетнула «червоні лінії», проведені Заходом» [9].

Ситуація після конфлікту в Грузії 2008 р. дозволила Росії припустити, що після закінчення конфлікту в Україні її відносини із Заходом знову повернуться до ситуації «звичайного бізнесу», до статус-кво. Росія сподівається повторити цей сценарій знову. Важливо підкреслити, що концепція «звичайного бізнесу» включає не тільки нормалізацію економічних відносин, припинення санкцій і поновлення політичного діалогу, але також і визнання права вето Росії на перебудову європейської архітектури безпеки. Практичний прояв такого визнання буде полягати в тому, що розширення трансатлантичних установ на Схід буде неможливим без схвалення Росії.

1. *Popescu N.* The Limits of Enlargement-lite: European and Russian Power in the Troubled Neighbourhood / Nicu Popescu, Andrew Wilson. – European Council on Foreign Relations, 2009. – 69 p.

2. *Сушко О.* Україна – наступна? [Електронний ресурс] / Олександр Сушко // Українська правда. – Режим доступу :

<http://www.pravda.com.ua/articles/2008/08/12/3517426/?attempt=1?attempt=2>.

3. *Volovich O.* Battle of Ukraine [Електронний ресурс] / Oleksiy Volovich // Borysfen Intel, 2014. – Режим доступу :

<http://bintel.com.ua/en/guests/bitva-za-ukrainu/>.

4. *Volovych O.* The Agony of the Empire [Електронний ресурс] / Oleksiy Volovich // «Borysfen Intel», 2014. – Режим доступу :

<http://bintel.com.ua/en/guests/agonija-imperii/>.

5. *Ivanovas B.* The image of the European Union in the official Russian propaganda in 2014 / Bernaras Ivanovas // Constructing «Europe» and spread of European values. Selected articles / [ed. by L. Mazylyis]. – Kaunas : Vytautas Magnus University, 2014. – P. 125–136.

6. *Darczewska J.* The Information War on Ukraine: New challenges / Jolanta Darczewska // Cicero Foundation Great Debate Paper. – 2014. – No 14/08. – 19 p.

7. *Topouria G.* Three reasons why Crimea is not Kosovo [Електронний ресурс] / George Topouria. – Режим доступу :

<http://beyondthe.eu/crimea-definitely-not-kosovo/>.

8. *Sviatnenko S.* Ten Western myths about Ukrainian Crisis [Електронний ресурс] / Sviatoslav Sviatnenko. – Режим доступу :

<http://beyondthe.eu/ten-western-myths-ukrainian-crisis/6>

9. *Liik K.* What will happen with Eastern Ukraine? Policy Memo [Електронний ресурс] / Kadri Liik, Andrew Wilson // The European Council on Foreign Relations. – 2014. – № 119. – Режим доступу :

www.ecfr.eu

10. *Уокер Э.* Будь украинцы циничнее, они бы отдали Донбасс Путину [Електронний ресурс] / Эдвард Уокер. – Режим доступу :

<http://biz.liga.net/all/all/intervyu/2873463-uoker-bud-ukraintsy-tsinichnee-oni-by-prosto-otdali-donbass-putinu.htm>.